

İnternet ve Aile*

Internet and Family

Doç. Dr. Abdullah KUZU**

Öz

Bu projenin amacı, Türkiye’de ailelerin İnternet kullanımıyla kolaylaşan ve yaygınlaşan konularla ilgili sorunlar ve alınabilecek önlemler açısından profillerini bütün yönleri ile değerlendirmektir. Bu çerçevede, iletişim, sağlık, güvenlik-etik, mekân alt boyutlarında İnternet’in Türkiye’de İnternet kullanan aile ve aile bireylerinin sosyal yaşantısındaki yeri aile bireylerinin görüşlerine başvurularak değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de son yıllarda gençler arasında çok popüler olan İnternet kafelere yönelik değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: aile, internet

Abstract

This project aims to evaluate the Internet use profile of Turkish families with a reference to issues which have become easier or widespread through Internet use. Such an approach will also include problems experienced in Internet use and potential solutions to those problems. The current situation of Internet in Turkish families’ lives is evaluated through investigating family members’ perspectives within four subtitles namely, communication, health, safety and ethics, and location. In addition, a section regarding Internet cafés is provided since these locations have been quite popular for children recently.

Keywords: family, internet

* Bu makale T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün 2007 yılında gerçekleştirdiği İnternet Kullanımı ve Aile Araştırmasından üretilmiştir.

** Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölüm Başkan Yardımcısı

GİRİŞ

Bilgi çağının en etkili araçlarından biri olan İnternet, eğitimden sağlığa, haberleşmeden, pazarlama ve ekonomiye kadar pek çok alanı etkisi altına alma gücüne sahip olduğunu son on beş yıldaki hızlı gelişimi ile kanıtlamış görünmektedir. İnternet'in hızlı gelişimi pek çok toplumda, bu teknolojinin toplumun kültürel yapısı ve değerleriyle bütünleşmesi sürecinde bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Ülkemizin ilk tanıştığı 90'lı yıllardan günümüze toplumun pek çok kesiminin ilgisini çeken, gittikçe hızı artan, yapısı değişen ve zenginleşen İnternet ülkemizde de toplumsal yapının değişmesinde önemli roller oynamıştır. İnternet dünyayı küresel bir köy haline getirdikçe ülkemizde bundan payına düşeni almakta gecikmemiştir. Artık karşımızda bir İnternet nesli vardır. Öğrenciler önce öğrenen daha sonrada yeni milenyum öğrenenleri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çekirdek aileye İnternet adeta ailenin yeni bir üyesi olarak çok sessiz ve hızlı bir şekilde girmiştir.

İnternet sağladığı pek çok zengin kaynaklar sayesinde inanılmaz bir bilgi ve iletişim kaynağıdır. Eğitimciler bu kaynaktan eğitimde nasıl yararlanabiliriz sorusunun cevabını ararken ticari firmalar ise büyük bir reklam ve tanıtım platformu olarak gördükleri İnternet'i şirketlerinin karlılıklarını nasıl artırabileceği konusundaki çalışmalarını yapmakta pek de geç kalmamışlardır. İnternet ilk zamanlarda her derde deva bir ilaç gibi görünürken, beraberinde getirdiği bir takım etik ve güvenlik problemlerinin patlak vermesi ve konunun gazete manşetleri ve televizyonlara taşınması belirli toplumsal kaygıları da beraberinde

getirmiştir. İnternet'i değerlendirirken onun kendine özgü belirli yapılarının iyi analiz edilmesi ve bu konuda ulusal bazı politikaların geliştirilmesi, toplumsal yapı ile İnternet'in sağlıklı bir biçimde bütünleştirilmesi için gereklidir. Merkezi kontrolü olmayan ve gelişme hızı kontrol edilemeyen İnternet, her ülkenin kendi dilini, değerlerini ve kimliğini kollamasını gerektirmektedir (Moble & Wilson, 1998). Ülkemizde ve pek çok ülkede İnternet'le ilgili adli ve etik sorunların yanı sıra iletişim, sağlık ve psikososyal sorunların temelinde İnternet ile ilgili ulusal politikaların oluşturulmasında yaşanan aksaklıklar bulunabilir. Ulusal politikaların ve devletin İnternet konusunda yapabileceklerinin sadece bilişim yasağı çıkarmaktıründen bir takım yaptırımsal önlemler olmaması gerektiği çok açık ortadadır. Bu nedenle İnternet'in toplumumuzla sağlıklı bir biçimde bütünleşmesi için, toplumsal yapımız ve kültürel değerlerimiz ile entegrasyon sürecini gerçekleştirebilecek eğitime vurgu yapan geniş çapta projelerin yürütülmesine çok büyük gereksinim vardır.

Bu bağlamda bu projenin amacı, Türkiye'de ailelerin İnternet kullanımıyla kolaylaşan ve yaygınlaşan konularla ilgili sorunlar ve alınabilecek önlemler açısından profillerini bütün yönleri ile değerlendirmektir. Bu çerçevede, iletişim, sağlık, güvenlik-etik, mekân alt boyutlarında İnternet'in Türkiye'de İnternet kullanan aile ve aile bireylerinin sosyal yaşantısındaki yeri aile bireylerinin görüşlerine başvurularak değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'de son yıllarda gençler arasında çok popüler olan İnternet kafelere yönelik değerlendirmelere de yer verilmiştir.

1. İletişim

Teknolojik alanda özellikle son yıllarda yaşanan gelişmeler, İnternet'in bilgiye erişim ve iletişim amaçlı kullanımını ön plana çıkarmıştır. Günümüzde İnternetten her ne kadar hayatın her alanında yararlanılıyor olsa da, İnternet'in temelde bilginin sunumu ve zaman, mekân gibi kavramları ortadan kaldıran iletişim hizmetleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. İnternet, özellikle eğitim öğretim sürecinin her aşamasına ilişkin sağlamış olduğu bilgi altyapısı sayesinde öğretim etkinliklerinin biçimlendirilmesinde sıkça başvurulan ve içerdiği bilgi miktarını sürekli artıran bir teknolojidir.

İnternet'e dayalı iletişimin, bireyler arasında gerçekleştirilen yüz yüze iletişimin bir alternatifi olarak değil, birtakım fiziksel engelleri ortadan kaldıran ve hızlı iletişime olanak tanıyan bir teknoloji olarak görülmesinde yarar vardır. Bu açıdan bakıldığında, özellikle İnternet'e dayalı e-posta, haber grubu, web sayfası, blog, IRC, MSN, Facebook vb. gibi teknolojilerin, bireyler arasında kurulan yüz yüze iletişimin güç veya olanaksız olduğu durumlarda işe koşulması olanaklıdır.

Geçmişten günümüze bireyler birbirleriyle haberleşebilmek amacıyla çok çeşitli araçları işe koşmuşlardır. İnsanların ilk çağlarda mağara duvarlarına resim çizerek birbirleriyle iletişim kurdukları bilinmektedir. Yazının bulunmasıyla birlikte haberleşme yöntem ve teknikleri de çeşitlenmiş, günümüze gelene kadar birçok aşamadan geçerek gelişim göstermiştir. Özellikle yakın geçmişimizde mektubun en temel iletişim ve haberleşme aracı olduğu dönemler düşünüldüğünde, günümüzde iletişim araç ve yöntemlerinde yaşanan hızlı değişim daha göze çarpar bir hal almaktadır. Sabit ve mobil telefonların iletişim sürecinde kullanılmaya başlanmasıyla, bireyler arasındaki iletişimin hızı ve kalitesi artmıştır. Özellikle son dönemlerde İnternet teknolojilerinin iletişim amaçlı sağladığı sesli, görüntülü ve eş zamanlı hizmetlerin çeşitlenmesi ve gelişmesiyle birlikte, İnternet günlük iletişimin bir parçası konumuna gelmiştir. Bu durumun gerek İnternet bağlantı hızında meydana gelen olumlu

gelişimler gerekse İnternet'e bağlanma alternatiflerinin artmasıyla birlikte olanaklı olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında İnternet;

- güncel haber ve bilgi sağlama,
- görüş ve bilgi paylaşma,
- zaman ve mekândan bağımsız iletişim sağlama,
- eş zamanlı ve eş zamansız iletişime olanak tanıma,
- ekonomik ve hızlı haberleşmeye olanak sağlama,
- görsel ve işitsel öğelerle iletişim kalitesini artırma

gibi özellikleri yardımıyla bireylerin birbirleriyle kurdukları iletişimde etkin olarak kullanılmaktadır.

Her ne kadar bu olanaklar bireyler arasındaki iletişim etkinliklerinde önemli katkılar sağlıyor olsa da, İnternet'le iletişimin, yüz yüze iletişime göre birçok sınırlılığı da bulunmaktadır. Bilindiği gibi bireyler arası iletişimde mesajların iletimi amacıyla sözlü ve sözsüz öğeler işe koşulmaktadır. İnternet üzerinden sanal olarak gerçekleştirilen iletişimin sözlü ve sözsüz iletişim öğeleriyle yeterince desteklenemiyor olması kuşkusuz bireyler arasında gerçekleşen iletişimin kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında İnternet'le iletişim etkinliklerinde;

- bilgi kaynağının güvenilir olmaması,
- özel ve gizli bilgilerin yeterince saklanamaması,
- teknik altyapı gerektirmesi,
- duygu ve düşüncelerin iletiminde yeterli gerçeklik sağlayamaması

gibi noktalarda yüz yüze kurulan iletişim ile karşılaştırıldığında birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Öte yandan İnternet'in bu sınırlılıklarının, gelişen teknolojiyle giderek ortadan kaldırılabileceği düşünüldüğünde, gelecekte iletişim etkinliklerinin oldukça büyük bir bölümünün İnternet'in sağlamış olduğu olanaklar çerçevesinde gerçekleşebileceği öngörülmektedir.

2. Sağlık

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumdaki bireyler tarafından uzun süreli kullanımı birtakım fizyolojik ve psiko-sosyal sorunlara da sebep olabilmektedir. Bilgisayar ergonomisine ilişkin araştırmaların büyük bir kısmı, uygun olmayan bilgisayar çalışma ortamlarının kas-iskelet sistemi rahatsızlıklarının oluşmasına yol açan bir etken olduğunu ortaya koymaktadır (Sheddy, 1992). Zandvliet ve Straker tarafından (2001) bilgisayar çalışma ortamının düzenlenmesine ilişkin Kanada ve Avustralya'da 1404 ortaöğretim öğrencisiyle gerçekleştirilen bir araştırma öğrencilerin bilgisayar çalışma ortamını düzenleme konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarını ortaya koymuştur. 95 ilköğretim okulu öğrencisi ile masaüstü bilgisayarların kullanımına ilişkin olarak gerçekleştirilen bir diğer bir araştırmada okullardaki çalışma ortamlarının öğrencilerin kullanımına uygun olmadığı sonucu ortaya konulmuştur. Araştırmada bilgisayar çalışma ortamlarına ilişkin sağlık risklerinin çocukları yetişkinlerden daha fazla etkilemekte olduğu da vurgulanmıştır. Bunun nedeninin bilgisayar ve çevre birimlerinin genelde çok daha büyük oranlarda yetişkinler için tasarlanmasıyla ilişkili olduğu (Oates, Evans, Hedge, 1998) düşünülmektedir.

Bilgisayar kullanımı ile birlikte görülen başlıca fizyolojik sorunlar; görme sorunları, kas-iskelet sistemine ilişkin sorunlar ve strese bağlı sorunlar olarak belirtilmektedir (Sullivan, 1989; Saito vd. 2000). Özellikle ekran ve klavye; kalem kağıt gibi araçlardan biraz farklı olarak, göz yorgunluğu, gözde ağrı ya da acıma, kuruluk, omuz tutulması, sırt ağrısı gibi optik ve fiziksel bir çok rahatsızlıklara neden olabilmektedir.

Ayrıca birçok deneysel çalışmaya göre, bilgisayarda çalışırken, vücutta gerginlikler ve tutulmalar olmaktadır. 11 okuldan 3, 4 ve 5. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bir araştırma bilgisayar çalışma ortamlarının çocukların kullanımına uygun olmadığını ortaya koymuştur (Hickey, 1999). Araştırmada monitörlerin ve klavyelerin genelde çok yüksek olarak yerleştirildiği ve çocukların monitörü izlerken boyunlarında fazla gerilme olduğu,

bilek ve bacaklarının da yine yanlış açıyla durması nedeniyle kas ve tendonlarda gerilmeler olduğu ortaya konulmuştur. Aynı sorun bilgisayar ve bilgisayar çalışma ortamının okuldaki ile benzer ölçülerde olmasından dolayı evlerde de yaşanmaktadır (Hickey, 1999). Harris ve Straker (2000) tarafından 10-17 yaş arası 314 öğrenci ile gerçekleştirilen bir araştırma ise öğrencilerin bilgisayar kullandıkları zaman artan ve en yoğun hissedilen rahatsızlıkları boyun, sırt, bilekler ve dizlerde ortaya çıkmıştır. Göz hareketlerinde ise daha yoğun bir odaklanma söz konusu olduğu için acı ya da yanma söz konusu olmaktadır (Saito vd., 2000). Jacobs (2002) ve Williams (2002), oluşan rahatsızlıkların sürekli bilgisayar kullanımı ve bilgisayar kullanım alanlarının öğrencilerin duruş ve görsel ihtiyaçlarına uygun olmaması ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu koşullar aynı zamanda yetişkinler için de geçerli olan, kas iskelet sistemi ve görme ile ilgili rahatsızlıklara ilişkin saptanmış temel olumsuzluklardır (National Research Council, 2001; Dainoff, 2000; Grandjean 1987).

Bilgi ve iletişim teknolojileri fizyolojik sorunlara neden olabilirken psikososyal sorunlara da neden olabilmektedir. Özellikle yapılan araştırmalar bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına bağlı olarak çocukların yetişkinlere göre daha fazla psikososyal sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Karşılaşılan bu sorunlardan başlıcaları İnternet bağımlılığı, kişilik gelişim problemleri ve ahlaki gelişim problemleridir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre 12-18 yaşları arası çocuğun kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası yaşadığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuk kendi kimliğini sorgulamaya başlar. Çok önemli değişimler yaşadığı bu dönem de çocuk ailesinden çok akran gruplarından etkilenmektedir. Bu nedenle bu dönemde çocuklar akran gruplarından kaynaklanan antisosyal davranışlar gösterebilirler. Bu dönemde ergen, kendine onun kişiliğini etkileyecek çok önemli sorular sormaktadır. Sağlıklı bir şekilde kimliğin kazanılması için ergenin çevresinde model alabileceği yetişkinlerin bulunması önem taşımaktadır. Anne ve babalar çocuklarına dostluk, saygı ve sev-

gi temeline dayalı ilişkiler kurmalıdırlar. Eğer çocuk bu dönemde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen kendinden emin bir kişi olarak yaşamını sürdürebilir ve başarılı olur. Aksi takdirde ergen henüz kişilik gelişimini tamamlayamamış çocuk gibi davranan yetişkinlerden biri olarak karşımıza çıkacaktır (Senemoğlu, 1998). Böylesine kritik bir dönemde çocuğun kontrolsüz bir şekilde bağımlılığa doğru gidecek bir İnternet kullanımı, onun çevresiyle yeterince etkileşim kurmadan kendine karşı güven ve kişilik kazanma yolunda başarısız olmasına neden olabilecektir.

3. Güvenlik ve Etik

Günümüzde ucuz ve etkin haberleşme olanağı sunmasıyla başlı başına bir kitle iletişim aracı haline gelmiş olan İnternet, birçok genç için televizyonun ya da dışarıda gerçekleştirilebilecek birçok sosyal etkinliğin yerini almıştır. Ancak iletişimde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ile artan haberleşme hızı, İnternet üzerinde gerçekleştirilen eylemlerin etik boyutunun iyice düşünülmesi için kullanıcılara yeterince zaman bırakmamaktadır (Kalman ve Grillo, 1996). Dahası elektronik bilgi çok daha kolay değiştirilebildiği ve yetkisiz girişler için tehdide açık olduğundan kağıt üstünde olan bilgiden daha kırılmalıdır.

Bilgisayar etiği; sürekli gelişen bilgisayar ve İnternet teknolojileri ile ilişkili olarak gerçekler, kavramsallaştırmalar, politikalar ve değerler arasındaki ilişkileri ele alan dinamik ve karmaşık bir çalışma alanıdır. Bu bağlamda duvara asılı sabit bir takım kurallar topluluğu olarak değil, bilgisayar teknolojisinin doğal ve sosyal doğurgularının bir analizi ve bu tür teknolojilerin etik kullanım politikalarını formüle etme ve etik kullanım yapısının açıklanması olarak ele alınması gereken bir çalışma alanıdır (Şendağ ve Odabaşı, 2006).

Karşılaşılabilecek zor ve karmaşık sorunlardan dolayı insanların bilgisayar etiği ve güvenlik hakkında bilgi sahibi olması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde bu sorunlar toplumda büyük yaralar açabilecektir. Örneğin,

26 Nisan 1999'da ortaya çıkan CIH (Chernobly) virüsü Türkiye dahil birçok ülkede resmi kuruluşlarda, finans kurumlarında, hava limanlarında, radyo-televizyon istasyonlarında ve bankalarda bilgilerin silinmesine neden olmuş milyonlarca dolarlık zarara yol açmıştır (BBC News, 1999; Vibert, 1999).

Kidder'in (1999) ahlaki geleceğimiz için önerdiği altı yeni trendin ilki bilgisayar teknolojilerini de içine alan teknoloji etiğidir. Teknoloji etiği konusunda atılacak doğru adımlar ve geliştirilecek eğitsel ve altyapısal politikalar, İnternet'in güvenlik ve etik bağlamında aileler üzerinde olumsuz etkiler yaratmasına engel olabilecektir. İnternet'in etkin rol aldığı etik dışı davranışların bazıları şunlardır:

- Lisanssız yazılım edinme ve kullanma
- Bilgisayar ortamındaki özel verilere izinsiz erişme
- Başkalarının çalışmalarını kaynak göstermeden kullanma
- Sanal ortamın sağladığı olanakları kullanarak başkalarını rahatsız etme
- Sanal ortamda başkalarının özel verilerine ulaşarak yarar elde etme
- İnternet kafelerde uygunsuz sanal ortamlara girebilme
- Müzik, resim ve film gibi görsel-işitsel materyalleri sahibinin izni olmaksızın kullanma
- İnternet üzerinde yapılan görüşmelerde yanlış bilgi verme
- İnternet üzerinde yapılan görüşmelerde uygunsuz konuşmalar yapma

Bunların yanı sıra İnternet kullanımı sırasında tehdit yaratabilecek birçok unsur bulunmaktadır. Virüs taşıyan e-postalar, reklam amaçlı mesajlar ve istem dışı açılan reklam siteleri (pop-up), zararlı yazılımlar, ağ üzerinden

ya da bireysel olarak oynanan şiddet içerikli oyunlar, içeriği ahlaka uygun olmayan siteler, yasa dışı örgüt materyalleri ya da yanlış bilgiler İnternet'in bilinçli kullanılmasını ve ailelerin bu konuda bilinçlenmesini oldukça önemli kılmaktadır. İçerik filtresi, şifreleme, dijital imza ve sertifika kullanımı, güvenlik duvarları, anti virüs uygulamaları ve izleme yazılımları ile İnternet'in zararlı yönlerinden korunmak ve aile bireylerini korumak olasıdır.

4. Mekan

Bireylerin yaşamında önemli bir yer tutan İnternet kullanımı ile ilgili herhangi bir çalışmada öncelikli olarak bakılması gereken değişkenlerden biri de kuşkusuz mekân olgusudur. Günümüzde her ne kadar kablosuz İnternet bağlantısı ile sınırlandırılmış alanların dışına çıkmış olsa da, herhangi bir mekân olmaksızın kullanılan İnternet bağlantısından söz etmek çok anlamlı değildir. Günümüzde çocuk ve gençlerin televizyon, video, bilgisayar, İnternet, sinema, radyo, teyp, video oyunları gibi kitle iletişim araçlarının karşısında günde ortalama 4-5 saatten daha fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Bu süre uyku haricinde diğer etkinliklere ayrılan süreden daha fazladır ve bu araçlar etkileşimli olarak kullanıldığında, süre 8 saate kadar çıkabilmektedir. Bu durumda, günde ortalama 4-5 saat süre harcanan bu yerin neresi olduğu, ne tür fiziksel özelliklere sahip olduğu ve bu yerin kullanma amacına uygunluğu sorularının cevaplanması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda mekân boyutu aile bireylerinin İnternet kullanımında iletişim, sağlık, güvenlik gibi boyutları da doğrudan etkilemektedir. Bu bakımdan İnternet kullanımında mekân seçimi özenle üzerinde durulması gereken konulardan birisidir. Bireylerin İnternet bağlantısını gerçekleştirdikleri mekânlar arasında ev, İnternet kafe, okul, işyeri ve arkadaş evleri bulunmaktadır. Evlerinden İnternet bağlantısını gerçekleştiren bireyler için evde bilgisayarın ve İnternet bağlantısının bulunduğu yer, aile bireyleri arasında sağlıklı iletişimin gerçekleşmesinde, güvenlik ve sağlık konularında önem kazanmaktadır.

Arnas'ın (2005) yaptığı çalışmada, evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %21,3'ünde bilgisayarın çocuk odasında, % 7,4'ünde salonda ve % 5,6'sında da çalışma odasında bulunduğunu belirlenmiştir. Ayrıca evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %59'unda İnternet bağlantısının da bulunduğu belirlenmiştir.

Woodard ve Gridina'nın (2000) yaptıkları çalışmada 8-16 yaş grubundaki çocukların %20'sinin kendi odasında bilgisayar olduğu ve bilgisayarı bulunan çocukların %54'ünün İnternet bağlantısına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

NetRatings'in (2005) Avustralya'da internet bağlantısı olan evlerde yaşayan 8-13 yaş arası çocuklar üzerinde yaptığı çalışmaya göre, evlerinde İnternet bağlantısı olan ailelerin %48'inin İnternet bağlantısını çalışma odasına, %25'inin de salon veya oturma odasına koydukları sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma, az bir oranda da olsa %5'lik bir kesimin, İnternet bağlantısını çocuk odasında ya da ebeveyn yatak odasında bulundurduğunu göstermektedir. Aynı çalışmada gerçekleştirilen tartışma gruplarında ebeveynler, evlerinde İnternet bağlantısını nereye koyacaklarına nasıl karar verdiklerini belirtmişlerdir. Bazı aileler için, İnternet bağlantısını evde nereye koyacaklarına karar vermede, kolay takip edebilme olanağı birincil sebep olmuştur. Aile üyelerinin sıklıkla bir araya geldiği ya da vakit geçirdiği oturma odası ya da salon gibi yerlerin, bazı aileler tarafından, çocuklarının İnternette neler yaptıklarını takip edebilme adına daha uygun yerler oldukları belirtilmiştir. Ancak bu gerekçe, herkes için geçerli olmamıştır. Bazıları ise, telefon hatlarına uygun olan yerleri tercih ettiklerini, bu durumda da İnternet bağlantısı daha çok çalışma odası gibi yerlerden sağladıklarını belirtmişlerdir.

Bireylerin İnternet bağlantısını gerçekleştirdiği bir diğer mekân da, iktisadi ve sosyal yapımıza yeni bir sektör olarak giren, sayıları her geçen gün artan neredeyse her sokak başında hizmete giren İnternet kafelerdir. Yaklaşık 24.000 İnternet kafenin (Güçlü, 2006) bulunduğu ülkemizde ilk olarak üniversitelerde kullanılan, daha sonra

işyerlerine ve evlere girerek yaygınlaşan İnternet'in kullanıcı kitlesinin genişlemesi İnternet kafeler aracılığıyla gerçekleşmiştir.

İlk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan İnternet kafeler saat üzerinden kiralama sistemi ile çalışan genel olarak ev ya da işyerinde İnternet erişimine sahip olmayan kişilere İnternet ve bilgisayar kullanma olanağı sağlayan mekânlardır (Bölükbaş, 2005). 30 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete'de "içerisinde bulunan İnternet bağlantılı bilgisayarlar sayesinde müşterilere uluslararası bilgi-iletişim ağını kullanma olanağı sunan, oyun oynamaya ve uluslar arası yayınları takip etmeye müsait, alkolsüz içeceklerle birlikte hafif yiyeceklerin de verildiği umuma açık işyerleri" olarak tanımlanan İnternet kafelerin tanımı 21 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazete'de "İçerisinde bulunan İnternet bağlantılı bilgisayarlar sayesinde müşterilere uluslararası bilgi-iletişim ağını kullanma olanağı sunan, alkolsüz içeceklerle birlikte hafif yiyeceklerin de verildiği ticari amaçla işletilen umuma açık yer" olarak değiştirilmiştir.

Net kafeler, sanal kafeler, sörf istasyonları olarak da adlandırılan İnternet kafeler, bilgisayarı ve/veya modem bağlantısı olmayan bireylerin para karşılığı sınırlı bir süre için İnternet'e erişimini sağlayan ticari işletmelerdir (Yıldız 2002). Bir başka deyişle içinde İnternet bağlantılı bilgisayarları olan, içecek ve yiyecek servisi de yapılan, modern dinlenme ve öğrenme yerleridir (Yıldız ve Bölükbaş, 2005). Dünyanın dört bir yanında yaygınlık kazanan, kendi başına bir sektör haline gelen ve dünya çapında en hızlı büyüyen hizmet kollarından birisi olan İnternet kafeleri Reinhardt (2001) "İnternet erişiminin McDonalds'ları" olarak adlandırmaktadır.

Deryakulu ve Eşgi (2000) tarafından yapılan çalışmada İnternet kafe kullanıcılarının %87.5'ini erkeklerin oluşturduğu, üniversite öğrencilerinin %66,1'inin İnternet kafeleri kullandığı, İnternet kafelerin en çok e-posta amacıyla kullanıldığı, bunu sırasıyla sohbet, oyun, eğlence ve bilgi aramanın izlediği sonuçlarına ulaşmışlardır. Baran ve Kuloğlu (2001) tarafından gerçekleştirilen

"İnternet Kafelerdeki İnternet Kullanımı ve Sanal-Sosyal İlişkiler: Ankara Örneği" isimli çalışmada gençlerin İnternet kafelere eğlenmek, arkadaşlarıyla birlikte olmak amacıyla gelmekte oldukları ve kullanımlarının bilimsel olmaktan daha çok eğlence amaçlı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Güler ve Eroğlu (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İnternet kafe kullanıcılarının büyük çoğunluğunun evinde bilgisayar bulunduğunu ancak İnternete bağlanmak için İnternet kafelere gittikleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışmada İnternet kafelere özel incelemelerde de bulunulacaktır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan tüm kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan, İnternet erişimine sahip ya da İnternet kullanan ailelerdeki anne ve babalar ile bu aileler içerisinde İnternet'e erişebilen 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. Örneklem birimi hane halkı olarak belirlenmiş; Çocuksuz ailelerde eşler örneklem dahil edilmiş; aile içerisinde İnternet'e erişimi bulunan ya da İnternet'i kullanan birden fazla 18 yaş altında çocuk olması durumunda bu çocukların tamamı çalışmaya dahil edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2000 genel nüfus sayımı verilerine göre, kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan nüfusun tamamı 26.582.232'dir. Ancak, bu sayıdan aralarında akrabalık ilişkileri bulunsada dahi aynı evde kalan öğrenci ya da işçilerden oluşan hanehalkları ile hanehalkı teşkil etmeyen okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane ve hapisanede bulunanlar ile kışla ve ordu evlerinde ikamet eden kişiler kapsam dışı tutulmuş ve araştırma kapsamında kullanılan anket bu kişilere uygulanmamıştır.

Araştırmanın örneklem büyüklüğü; Türkiye kent nüfusunu temsil eden, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 2. Düzey (26 bölge)'den 26 il seçilerek, ülke genelinde tahmin verebilecek düzeyde tasarlanmıştır. Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Bursa kent nüfusunun büyüklüğünden dolayı seçilmiş iller olarak saha çalışmasına dahil edilmiştir. Araştırmada %95 güven sınırının

da, 0.03 hata payı ile 2000 haneden veri toplanmıştır. Hanehalkı örneklem seçiminde Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) yardım alınmıştır. Her ile düşen örnek hacimleri aşağıda belirlenmiştir. Toplanan anket sayısı 2000 anne, 2000 baba ve 819 çocuk olmak üzere toplam 4819'dur.

İl Adı	Örneklem Hacmi
Adana	90
Ankara	280
Hatay	10
Kırıkkale	20
Van	10
Mardin	10
Antalya	70
Bursa	110
Şanlıurfa	20
Erzurum	20
Ağrı	10
Gaziantep	60
İstanbul	780
Tekirdağ	10
Kocaeli	20
Balıkesir	20
İzmir	220
Aydın	10
Manisa	20
Kayseri	50
Konya	60
Malatya	30
Zonguldak	10
Kastamonu	10
Samsun	30
Trabzon	20
Toplam	2000

Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi

Veriler araştırma ekibi tarafından geliştirilen aile bireylerine ilişkin çeşitli demografik veriler ile aile bireylerinin İnternet'in iletişim, sağlık, güvenlik ve etik, mekan alt boyutlarına ilişkin görüşlerinin alındığı bir anket ile top-

lanmıştır. Anketin ön kısmında bulunan kişisel bilgi formunda katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, ailenin gelir düzeyi, bireyin aile içindeki rolü (anne/baba/çocuk) ve benzeri bilgiler sorulmuştur. Anket formunda her şeyden önce evlerinde bilgisayar ve İnternet bulunup bulunmadığı, varsa bilgisayar sayısı, İnternet bağlantısı bulunup bulunmadığı, bilgisayarın bulunduğu mekân, bilgisayar ve İnternet'in kullanım sıklığı ve kullanım amaçları ve benzeri sorular sorulmuş, daha sonra aile bireyleri arasındaki iletişim, bilgisayarın bulunduğu veya kullanıldığı mekan, İnternet ve bilgisayar kullanımı ile ilintili olduğu düşünülen psikolojik ve fizyolojik sağlık konularına ve bilgisayarın güvenli ve etik kullanımına ilişkin konulara ilişkin sorular yöneltilmiştir. Anketteki demografik bilgiler ve anketin iletişim, sağlık, mekân, güvenlik ve etik alt boyutlarına ilişkin anket maddeleri araştırma ekibi tarafından yapılan doküman analizleri ve uzman katılımının sağlandığı oturumlarda gerçekleştirilen beyin fırtınası çalışması sonucunda geliştirilmiştir. Anketin geçerlik çalışması için uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşünden dönen anket, Eskişehir'deki 30 aile üzerinde uygulanmış, gerekli düzenlemeler yapılarak pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma, belirlenen soruların araştırma amaçlarına hizmet edecek verileri sağlıklı bir şekilde sağlayıp sağlayamayacağını saptamak amacıyla yapılmıştır. Pilot çalışmadan gelen verilerin gözden geçirilmesi ile anket formunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve veri toplama aracına son şekli verilmiştir. Güvenilirlik çalışması olarak Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılmış, katsayıların en az .70 ve üzerinde olması şartı aranmıştır (Huck, 2000; Pallant, 2001). Bunun yanı sıra veri toplama işlemi, geçersiz veya yanıtız veri oranının asgariye indirilmesi için her bir aile bireyi ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Veriler SPSS 15.0 ile çözümlenmiş, faktör analizleri yardımıyla Likert şeklinde hazırlanan kısımların yapı geçerliği incelenmiş, daha sonra bu kısımların ortalamaları alınarak diğer parametrik testlere başvurulmuştur. Çokgenlikle t-test, ANOVA ve çoklu regresyon gibi analizle-

re başvuru çalışmalarda sürekli olmayan (kategorik) değişkenler için de çok sayıda Ki Kare testi uygulanmıştır.

Bulgular

Anketlerden elde edilen veriler doğrultusunda yapılan çeşitli istatistiksel çözümler doğrultusunda yapılan değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur.

1. Aile Bireylerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Araştırma kapsamındaki bireylerin %41,5'ini anneler, % 41,5'ini babalar, %17'sini ise çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan babaların yaş ortalamaları yaklaşık 39; annelerin yaş ortalamaları yaklaşık 35; çocukların yaş ortalamaları ise yaklaşık 14'tür. Ebeveynlerin yaklaşık % 36'sı iki yıllık üniversite ve daha yüksek bir okul mezunu iken yalnızca % 0,25'i okuryazar değildir. İnternet kullanan ailelerde ebeveynlerin okuryazarlık oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle Türkiye'de İnternet kullanan ailelerde ebeveynlerin % 99,75'i en az okuma-yazma bilmektedir. Bunun yanı sıra annelerin öğrenim düzeyleri babalardan anlamlı ölçüde düşüktür. Ayrıca araştırma kapsamındaki her üç aileden birinde en az bir tane iki yıllık üniversite mezunu bulunmaktadır. Araştırmada hiç çocuğu olmayan ailelerin oranı sadece %19,5'tir. Buna göre araştırmaya katılan her beş aileden dördü en az bir çocuğa sahiptir. Araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğu 1 – 3 arasında çocuğa sahiptir. Çocukların yaklaşık % 45'i kızdır. Akademik başarıları ile ilgili soruya yanıt veren çocukların sadece yaklaşık % 4'ü başarısızdır. İnternet kullanan ailelerin yaklaşık %86'sının gelir düzeyi en az 781 Ytl ve üzerindedir. Gelir düzeyi 1581 Ytl' nin üzerindeki ailelerin oranı %36'dır. Evinde hiç bilgisayar olmayan aile sayısı tüm örneklemin yaklaşık %21' ini oluştururken araştırmaya katılan ailelerin yaklaşık %68'inin evinde bir bilgisayar bulunmaktadır. Bir başka deyişle araştırmaya katılan her beş aileden dördünün evinde en az bir bilgisayar bulunmaktadır. Araştırmaya katılan

bireylerin yaklaşık %77'sinin İnternet kullandığı belirlenmiştir. İnternet kullanmayanların yaklaşık %76,7'sini anneler; yüzde 22,8'ini babalar; %0,6'sını çocuklar oluşturmaktadır.

Aile bireyleri İnternet'e en çok bilgi edinme (%67,71,) amaçlı olarak bağlanmaktadır. Bunu sırasıyla, haber okuma (% 42,12), eğitim /ders /araştırma yapma (%40,42), haberleşme (%38,18) izlemektedir. Aile bireyleri İnternet'i en az bahis oyunları oynama (%2,12) ve iş (%2,39) amaçlı kullanmaktadır. İnternet'i bir seferde 30 dakikadan az kullanan aile bireylerinin oranı yaklaşık %12'dir. İnternet bir seferde %28,86 ile en çok 30 dakika - 1 saat arasında kullanılırken; bir seferde 30 dakika ile 3 arasında kullananların oranı yaklaşık %53'dür. Aile bireylerinin %11'i ise bir seferde 3 saatten fazla İnternet kullandığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan aile bireylerinin %51'i günde en az bir kez İnternet'i kullanmaktadır. Aile bireyleri İnternet'i gün için de en çok 15:00–18:00 saatleri arasında kullanmaktadır. Bunu sırasıyla 18:00–21:00 ve 12:00–15:00 saatleri izlemektedir. İnternet'in mesai saatlerinde (9:00 ile 18:00 arasında) kullanım oranı yaklaşık %45'tir.

2. İnternet'in İletişim Amaçlı Olarak Kullanımına İlişkin Değerlendirmeler

2.1. İletişim Amaçlı İnternet Kullanımının Sağladığı Yararlar

Araştırma kapsamında ebeveynlerin, iletişim alt boyutunda İnternetten en çok görüntülü ve sesli iletişim kurma amacıyla yararlandıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ebeveynler, İnternet aracılığıyla tanıdıklarıyla uzun süre ve rahatça iletişim kurduklarını ve İnternet'in iletişimi ekonomik hale getirdiğini belirtmişlerdir. Ebeveynler İnternet'in sosyalleşmelerine katkı sağladığı görüşüne katılmakla birlikte bu görüşe İnternet'in iletişim boyutunda sağladığı diğer yararlarla oranla daha az düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir.

İletişim amaçlı İnternet kullanımının ebeveynler ve çocuklar açısından sağladığı yararların, çeşitli demogra-

fik değişkenler ile ilişkisinin incelemesi sonucunda aşağıdaki saptamalarda bulunulmuştur.

- İlkokul, ortaokul ve lise mezunu ebeveynlerin yüksek lisans ve doktora mezunu ebeveynlere oranla İnternette iletişim amaçlı olarak daha fazla yararlandıkları;

- Ebeveynlerin İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça İnternette iletişim amaçlı yararlanma oranlarının arttığı; yaşları arttıkça İnternette iletişim amaçlı yararlanma oranlarının düştüğü;

- İnternet'i dosya ve program indirme, haber okuma, oyun oynama, müzik dinleme, film izleme, yeni insanlarla tanışma, sohbet etme amaçlarıyla kullanan ebeveynlerin, İnternet'i diğer farklı amaçlar için kullanan ebeveynlere göre daha yararlı buldukları tespit edilmiştir.

İletişim amaçlı İnternet kullanımının çocuklar açısından sağladığı yararlar incelendiğinde, çocukların en çok görüntülü ve sesli iletişim kurma amacıyla İnternette yararlandıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra çocukların tanıdıklarıyla uzun süre ve rahatça iletişim kurma, fikir alışverişinde bulunma açısından da oldukça üst düzeyde İnternette yararlandıkları belirlenmiştir. Çocuklar da ebeveynler gibi İnternet'in sosyalleşmelerine katkı sağladığı görüşüne katılmakla birlikte bu görüşe İnternet'in iletişim boyutunda sağladığı diğer yararlarla oranla daha az düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir.

Çocukların;

- İnternet kullanım süreleri arttıkça, İnternette görüntülü ve sesli iletişim kurma, görüş ve düşüncelerini rahatlıkla dile getiren bir ortam bulma, tanıdıklarla uzun süre ve rahatça iletişim kurma açısından yararlanma düzeylerinin de arttığı;

- İnternet kullanım sıklıkları arttıkça İnternette tanıdıklarıyla uzun süre ve rahatça iletişim kurma amacıyla yararlanma düzeylerinin de anlamlı olarak arttığı;

İnternet'i vatandaşlık hizmetleri, haber okuma, oyun oynama, müzik dinleme, film izleme ve yeni insanlarla

tanışma, haberleşme ve sohbet etme amaçlarıyla kullanan çocukların İnternet'i diğer farklı amaçlar için kullanan çocuklara göre daha yararlı buldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çocukların İnternet'i iletişim amacıyla kullanmada hem annelerden hem de babalardan daha yararlı buldukları tespit edilmiştir.

Ebeveynlerin iletişimde en çok kullandığı medya türü cep telefonu iken, bunu sırasıyla televizyon ve sabit telefon izlemiş, İnternet dördüncü sırayı almıştır. Çocuklar ise iletişimde en çok İnternet'i kullandıklarını belirtirken, bunu cep telefonu, televizyon ve sabit telefonun izlediği görülmüştür. Ayrıca aşamalı olarak yapılan çok değişkenli ilişki incelemeleri sonunda aile bireylerinin İnternet'in iletişim boyutunda sağladığı yararlarla ilişkin görüşlerini yordayan en önemli değişkenlerin sırasıyla İnternet kullanım süresi, öğrenim düzeyi, İnternet kullanım sıklığı ve yaş olduğu ortaya çıkmıştır. Aile bireylerin İnternet'in iletişim boyutunda sağladığı yararlar ilişkin görüşlerinin İnternet kullanım sıklığı ve süresine bağlı olarak arttığı, yaş ve eğitim düzeylerine bağlı olarak azaldığı ortaya çıkmıştır.

2.2. İletişim Amaçlı İnternet Kullanımının Neden Olduğu Sorunlar

Ebeveynlerin ve çocukların iletişim amaçlı İnternet kullanımının neden olduğu sorunlara ilişkin görüşleri araştırıldığında, bu alt boyuttaki görüşlere çoğunlukla katılmadıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin ve çocukların -bu konuda kararsız kalmakla birlikte- en çok İnternet'in Türkçenin düzgün kullanımını engellemesine yol açtığı görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.

İletişim amaçlı İnternet kullanımının ebeveynler ve çocuklar açısından yarattığı sorunların, çeşitli demografik değişkenler ile ilişkisinin incelemesi sonucunda aşağıdaki saptamalarda bulunulmuştur.

- İlkokul mezunu ebeveynlerin diğer eğitim düzeyindeki ebeveynlere kıyaslandığında, İnternet'in daha az soruna neden olduğu görüşünde birleştikleri; ilkokul dışında kalan diğer eğitim düzeyindeki ebeveynlerin bir-

birleriyle benzer görüşte oldukları tespit edilmiştir.

- Ebeveynlerin İnternet kullanım süreleri arttıkça, İnternet'in aileleri ile geçirdikleri zamanı azalttığı, aile çevresinden uzaklaşmayı arttırdığı, yüz yüze iletişimi daha çok engellediği, çevrenin ebeveynin bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır.

- Ebeveynlerin İnternet kullanım sıklıkları arttıkça, aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı; çevrenin ebeveynin bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır.

- İnternet'i eğitim/ders/araştırma, alışveriş yapma, bahis oyunları oynama, bankacılık işlemleri, oyun oynama ve yeni insanlarla tanışma amacıyla kullanan ebeveynler diğer farklı amaçlar için kullananlara göre İnternet'in daha fazla soruna neden olduğunu belirtirken; İnternet'i haberleşme amacıyla kullananlar İnternet'in daha az soruna neden olduğunu belirtmişlerdir.

- Ebeveynlerin yaşları arttıkça İnternet'in kullanımının aile bireyleri ve çevre ile ilişkili neden olduğu çeşitli sorunların da anlamlı ölçüde arttığı görüşünün hakim olduğu tespit edilmiştir.

- Çocukların İnternet kullanım süreleri arttıkça, aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı, İnternet'in aile içi çatışmaya daha çok neden olduğu, insanların yüz yüze zaman geçirmelerini daha fazla engellediği, günlük ilişkileri daha çok aksattığı ve daha fazla zaman kaybına neden olduğu, çevrenin çocuğun bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini de anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır.

- İnternet'i dosya/program indirme, oyun oynama, müzik dinleme, film izleme, yeni insanlarla tanışma ve sohbet etme amacıyla kullanan çocuklar diğer farklı amaçlar için kullananlara göre İnternet'in daha fazla soruna neden olduğunu belirtirken; İnternet'i bilgi edinme amacıyla kullananlar İnternet'in daha az soruna neden olduğunu belirtmişlerdir.

- Çocukların ailelerinin gelir düzeyleri arttıkça İnternet'in Türkçenin düzgün kullanımına engel olduğu ve çevrenin çocuğun bilgisayar başında çok vakit geçirdiği görüşünün de arttığı belirlenmiştir.

3. İnternet'in Sağlık Boyutuna İlişkin Değerlendirmeler

3.1 İnternet/Bilgisayar Kullanımının Neden Olduğu Fizyolojik Sorunlar

Aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları fizyolojik sorunlar incelendiğinde, aile bireylerinin çoğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak bazen sorun yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte aile bireylerinin en çok yaşadıkları fizyolojik sorunun göz yorgunluğu/göz kızarıklığı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunu sırasıyla sırt/boyun ağrısı, baş ağrısı, eklem/kas ağrısı, yorgunluk ve uykusuzluk izlemiştir. Aile bireyleri tarafından en az yaşanan fizyolojik sorun ise yemek yeme düzeninin bozulması olarak tespit edilmiştir.

Babaların, çocuklara göre daha sık fizyolojik sorun yaşadığı; aile bireylerinin İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça yaşanan fizyolojik sorunların da sıklığının arttığı ortaya çıkmıştır. İnternet'i eğitim/ders/araştırma, vatandaşlık hizmetlerinden yararlanma, dosya/program indirme, haber okuma, alışveriş yapma, bahis oyunları oynama, bankacılık işlemleri, müzik dinleme, film izleme, yeni insanlar ile tanışma, haberleşme ve iş amaçlı kullananlar diğer farklı amaçlar için kullananlarla karşılaştırıldığında daha sık fizyolojik sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Aşamalı olarak yapılan çok değişkenli ilişki incelemeleri sonunda aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları fizyolojik sorunları yordayan en önemli değişkenlerin sırasıyla İnternet kullanım süresi, yaş, öğrenim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Aile bireylerin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları sorunların sıklığı İnternet kullanım süresi, yaş ve öğrenim düzeyinin artmasına bağlı olarak arttığı; ailenin gelir düzeyinin artmasına

bağlı olarak ta azaldığı belirlenmiştir.

Aile bireylerinin büyük çoğunluğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak ortaya çıkabilecek fizyolojik sorunlara ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmış; çocukların fizyolojik sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusundaki bilgi düzeylerinin hem annelerden hem de babalardan anlamlı ölçüde az olduğu tespit edilmiştir. İlkokul ve lise mezunu ebeveynlerin ailelerinin 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunlarından; ortaokul ve lise mezunu ebeveynlerin ailelerinin 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunlarından; 2 yıllık ve 4 yıllık üniversite mezunu ebeveynlerin ailelerinin Y.Lisans/Doktora mezunlarından daha az düzeyde bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle ebeveynlerin öğrenim düzeyi arttıkça ailelerin fizyolojik sorunlara ilişkin bilgi düzeylerinin arttığı görülmektedir.

Aile bireylerinin büyük çoğunluğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak ortaya çıkabilecek fizyolojik sorunlara ilişkin çok az önlem aldıkları ortaya çıkmış; ayrıca çocukların fizyolojik sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusundaki bilgi düzeylerinin hem annelerden hem de babalardan anlamlı ölçüde az olduğu tespit edilmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ailelerinin; 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans / doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden; lise mezunu ebeveynlerin ailelerinin 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunu ebeveynlerin ailelerine göre fizyolojik sorunlara karşı daha az önlem aldıkları belirlenmiştir.

3.2. İnternet/Bilgisayar Kullanımının Neden Olduğu Psikososyal Sorunlar

Aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları psikososyal sorunlar incelendiğinde, aile bireylerinin büyük çoğunluğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak hemen hiç psikososyal sorun yaşamadığı ortaya çıkmıştır. Ancak ara sırada olsa da psikososyal sorunlar yaşadığını belirten bireyler, en çok MSN açık olmadığı zamanlarda kendilerini huzursuz

hissettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında aile bireylerinin İnternetten alış veriş yapmayı engelleyememe, İnternet'e giremediğinde kendini huzursuz hissetme, pornografi ve kumar/bahis sitelerine girmekten kendini alıkoyamama gibi psikososyal sorunları hiçbir zaman yaşamadıkları ortaya çıkmıştır.

Çocukların, babalardan, babaların ise annelerden daha sık psikososyal sorun yaşadıkları ortaya çıkmış; aile bireylerinin İnternet kullanım süreleri arttıkça, yaşadıkları psikososyal sorunların da arttığı belirlenmiştir. Ayrıca aşamalı olarak yapılan çok değişkenli ilişki incelemeleri sonunda aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları psikososyal sorunları yordayan en önemli değişkenlerin sırasıyla İnternet kullanım süresi, yaş ve ailenin gelir düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak yaşadıkları psikososyal sorunların sıklığının İnternet kullanım süresine bağlı olarak arttığı; bireyin yaşına ve ailenin gelir düzeyinin artışına bağlı olarak ta azaldığı belirlenmiştir.

Aile bireylerinin büyük çoğunluğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak ortaya çıkabilecek psikososyal sorunlara ilişkin çok az bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmış; çocukların psikososyal sorunlara karşı alınabilecek önlemler konusundaki bilgi düzeylerinin hem annelerden hem de babalardan anlamlı ölçüde az olduğu tespit edilmiştir. İlkokul ve lise mezunu ebeveynlerin ailelerinin 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden; ortaokul mezunu ebeveynlerin ailelerinin lise, 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden; 2 yıllık ve 4 yıllık üniversite mezunu ebeveynlerin ailelerinin Y.Lisans/Doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden daha düşük düzeyde bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara ilişkin bilgi sahibi olma düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

Aile bireylerinin büyük çoğunluğunun İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak ortaya çıkabilecek psikososyal sorunlara ilişkin çok az önlem aldıkları; ailedeki kadınların oluşabilecek psikososyal sorunlara karşı erkeklerden daha fazla önlem aldıkları ortaya çıkmıştır. İlkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ailelerinin 2 yıllık, 4 yıllık ve Y.Lisans / doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden; lise mezunu ebeveynlerin ailelerinin 4 yıllık ve Y.Lisans/doktora mezunu ebeveynlerin ailelerinden, İnternet/bilgisayar kullanımına bağlı olarak oluşabilecek psikososyal sorunlara karşın daha az önlem aldıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra aile üyelerinin İnternet/bilgisayar kullanımlarına bağlı olarak yaşadıkları fizyolojik ve psikososyal sorunlar arasında olumlu yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani aile bireylerinin İnternet/bilgisayar kullanımlarına ilişkin olarak yaşadıkları fizyolojik sorunlar arttıkça, yaşanan psikososyal sorunların da arttığı görülmüştür.

4. İnternet'in Güvenlik ve Etik Boyutuna İlişkin Değerlendirmeler

4.1. İnternet'in Güvenlik ve Etik Boyutuna İlişkin Tehlikeli İçerikler

Aile bireylerinin internette güvenlik ve etik açısından tehlike oluşturabilecek içeriklerin neler olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla soruna pornografi, şiddet, terör içerikli siteler ve kumar oynama sitelerinin neden olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan en az soruna neden olduğuna inanılan içerikler ise hazır ödev sitelerini kullanma, alışveriş yapma ve bankacılık işlemleri yapma olarak belirlenmiştir.

Orta ve üst gelir grubundaki çocukların alt gelir grubundaki çocuklara oranla İnternette yapılan görüşmelerde uygunsuz konuşmalar yapmanın tehlike oluşturduğuna; üst gelir gruplarındaki ailelerin çocuklarının alt gelir gruplarındaki ailelerin çocuklara oranla pornografi sitelerine girmenin tehlikeli olduğuna inançlarının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Erkek çocukların, kızlara oranla, kopya yazılım kullanmanın tehlikeli olduğuna inançlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin İnternetteki güvenlik ve etik açıdan sorun yaratan içeriklere ilişkin olarak görüşlerinin çeşitli demografik değişkenlerle değişimi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur.

Ebeveynlerin;

- Eğitim düzeyleri, İnternet kullanım sıklıkları ve süreleri arttıkça kopya yazılım kullanma;
 - Eğitim düzeyleri ve İnternet kullanım sıklıkları arttıkça bilgisayar ortamındaki özel verilere izinsiz erişim; şiddet veya terör içerikli sitelere girme;
 - İnternet kullanım süresi arttıkça müzik, resim, film, program ve dosya gibi materyalleri izinsiz kullanma;
 - İnternet kullanım sıklıkları arttıkça reklam içerikli e-postaları açma;
 - Eğitim düzeyleri arttıkça İnternet'te başkalarını rahatsız etme; İnternet'te yapılan görüşmelerde yanlış bilgi verme; İnternet'te yapılan görüşmelerde uygunsuz konuşmalar yapma; pornografi içeren sitelere girme; kumar sitelerine girme; İnternet aracılığı ile alışveriş yapma; yabancılara güvenme ve yabancılarla mesajlaşma gibi olguları sorun olarak görme oranlarının da arttığı görülmüştür.
 - Özellikle iki yıllık üniversite, lisans ve lisansüstü düzeydeki ebeveynlerin hazır ödev sitelerini kullanmayı; arkadaşlık sitelerini kullanmayı sorun olarak görme oranlarında diğer eğitim düzeylerine göre artış görülmektedir.
- İnternetteki güvenlik ve etik açıdan sorun yaratan içeriklerin bireyin ailedeki rolüne bağlı olarak değişimi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:
- Babaların, annelere ve çocuklara oranla kopya yazılım kullanmayı;

- Babalar ve çocukların annelere oranla bilgisayar ortamındaki özel verilere izinsiz erişimi; İnternet'te yapılan görüşmelerde yanlış bilgi vermeyi; bankacılık işlemleri yapmayı;

- Çocukların, babalar ve annelere oranla İnternet'te başkalarını rahatsız etmeyi;

- Babaların çocuklara, çocukların da annelere oranla müzik, resim, film, program ve dosya gibi materyalleri izinsiz kullanmayı; reklam içerikli e-postaları açmayı;

- Çocukların babalara, babaların da annelere oranla İnternet'te yapılan görüşmelerde uygunsuz konuşmalar yapmayı; pornografi içeren sitelere girmeyi; şiddet veya terör içerikli sitelere girmeyi; kumar sitelerine girmeyi; arkadaşlık sitelerini kullanmayı; ödev sitelerini kullanmayı; İnternet aracılığı ile alış veriş yapmayı; yabancılara güvenme ve yabancılarla mesajlaşmayı daha çok sorun olarak gördükleri belirlenmiştir.

4.2. İnternet'in Güvenlik ve Etik Boyutuna İlişkin Tehlikeli Teknolojiler

Aile bireylerinin İnternette güvenlik ve etik açısından tehlike oluşturabilecek teknolojilerin neler olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla soruna virüs yazılımlarının ve casus programlarının neden olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan en az soruna neden olduğuna inanılan teknolojiler ise ActiveX, Javascript, Java, ve Web tarayıcıları olarak belirlenmiştir.

Ayrıca İnternet kullanım sıklığı arttıkça çocukların casus programların; web tarayıcılarının tehlike oluşturduğu görüşünde de artış olduğu belirlenmiştir. İnternet'e evden bağlanan çocukların bağlanmayanlara oranla casus programların tehlike oluşturduğuna ilişkin görüşlerinin arttığı; İnternet'e okuldan bağlanan çocuklar bağlanmayanlara oranla istenmeyen (spam) / önemsiz (junk) e-postaların tehlike oluşturduğuna ilişkin görüşlerinin arttığı tespit edilmiştir.

Ebeveynlerin İnternetteki güvenlik ve etik açıdan sorun yaratan teknolojilere ilişkin olarak görüşlerinin çeşitli demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur.

Ebeveynlerin;

- Eğitim düzeyleri, İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça virüs yazılımlarının; casus programların; ActiveX, Javascript, Java vb. teknolojilerin; sohbet programlarının tehlike oluşturduğu görüşünün de arttığı;

- Eğitim düzeyleri ve İnternet kullanım süreleri arttıkça dosya paylaşım programlarının tehlike oluşturduğu görüşünün de arttığı;

- İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça web tarayıcılarının tehlike oluşturduğu görüşünde de arttığı;

- Eğitim düzeyleri arttıkça istenmeyen (spam) / önemsiz (junk) e-postaların ve İnternet tabanlı oyunların tehlike oluşturduğu görüşünün de arttığı tespit edilmiştir.

İnternetteki güvenlik ve etik açıdan tehlike yaratan teknolojilerin, bireyin ailedeki rolüne bağlı olarak değişimi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

- Çocukların babalara, babaların da annelere oranla virüs yazılımlarının daha çok tehlike oluşturduğu

- Çocuklar ve babaların, annelere oranla casus programlarının; istenmeyen (spam) / önemsiz (junk) e-postaların; dosya paylaşım programlarının; İnternet tabanlı oyunların daha çok tehlike oluşturduğu

- Babaların çocuklara, çocukların da annelere oranla ActiveX, Javascript, Java vb. teknolojilerinin; web tarayıcılarının ve sohbet programlarının daha çok tehlike oluşturduğu yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

4.3. İnternet'in Güvenlik ve Etik Boyutuna İlişkin Karşılaşılan Sorunlar

Aile bireylerinin İnternette güvenlik ve etik açısından karşılaştıkları sorunların neler olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla karşılaşılan sorunun virüs yazılımları ve Web sayfalarında gezinirken şiddet, terör ve pornografi gibi içeriklerle istek dışında karşılaşılması olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan en az karşılaşılan sorunlar ise kişisel bilgilerin bireylerin izni olmadan İnternette yayınlanması ve kişisel bilgilerin paylaşılması sonucu maddi-manevi zarara uğranması olarak belirlenmiştir.

Çocukların;

• İnternet kullanım sıklıkları ve evden bağlanma oranları arttıkça bilgisayar virüsleri yüzünden sıkıntılarla karşılaşma oranlarının da arttığı;

• İnternet kafeden İnternet'e bağlanma oranları arttıkça İnternet'teki kimliği belirsiz kişilerce şahıslarına yönelik hakaret, tehdit veya ahlaksız teklifle karşılaşma oranlarının da arttığı;

• Çocukların yaşları arttıkça web sayfalarında gezinirken şiddet ve pornografi gibi içeriklerle istekleri dışında karşılaşma oranlarının da arttığı belirlenmiştir.

Ebeveynlerin;

• Eğitim düzeyleri, İnternet kullanım süre ve sıklıkları arttıkça bilgisayar virüsleri yüzünden sıkıntılarla karşılaşma oranlarının da arttığı;

• Eğitim düzeyleri arttıkça İnternet üzerinden yaptıkları yazışmalarda istekleri dışında başkaları tarafından izlenme oranlarının da arttığı;

• Eğitim düzeyleri, İnternet kullanım süre ve sıklıkları arttıkça web sayfalarında gezinirken şiddet ve pornografi gibi içeriklerle istekleri dışında karşılaşma oranlarının da arttığı;

• İnternet kullanım süreleri arttıkça İnternet'teki kimliği belirsiz kişilerce şahıslarına yönelik hakaret, tehdit veya ahlaksız tekliflerle karşılaşma oranlarının da arttığı belirlenmiştir.

İnternet'teki güvenlik ve etik açıdan karşılaşılan problemlerin, bireyin ailedeki rolüne bağlı olarak değişimi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

• Çocukların babalara, babaların annelere oranla bilgisayar virüsleri; İnternet üzerinden yaptıkları yazışmalarda istekleri dışında başkaları tarafından izlenme; İnternet üzerindeki hesaplarına ait kullanıcı parolalarının ele geçirilmesi; İnternet'teki kimliği belirsiz kişilerce şahıslarına yönelik hakaret, tehdit veya ahlaksız teklifte bulunulma ile daha çok karşılaştığı belirlenmiştir.

• Çocukların ve babaların, annelere oranla web sayfalarında gezinirken şiddet ve pornografi gibi içeriklerle istekleri dışında daha çok karşılaştıkları tespit edilmiştir.

• Babaların çocuklara, çocukların annelere oranla arkadaşlık siteleri, kumar içerikli siteler nedeniyle maddi veya manevi zarara uğrama; kişisel bilgilerinin izinleri olmadan İnternet'te yayınlanması ile daha çok karşılaştıkları tespit edilmiştir.

4.4. İnternet'in Güvenlik ve Etik Boyutuna İlişkin Karşılaşılan Sorunlara Karşı Alınan Önlemler

Aile bireylerinin İnternette güvenlik ve etik açısından karşılaştıkları sorunlara karşı alınan önlemler incelendiğinde, en çok başvurulan önlemlerin, orijinal yazılım kullanma, virüs temizleme ve casus yazılım önleme programları olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan en az başvurulan önlemler ise izleme yazılımları ve elektronik imza kullanma olarak belirlenmiştir.

Çocukların;

• İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları, İnternet'e evden bağlanma oranları arttıkça güvenlik duvarı, reklam önleyici vb. programlar kullanma oranlarının da arttığı;

• İnternet kullanım süreleri arttıkça izleme yazılımları kullanarak İnternet üzerinde yapılan etkinlikler hakkında bilgi sahibi olma; dosyalarını şifreleme; İnternet üzerindeki hesaplarında kolay tahmin edilemeyecek şekilde karmaşık ve uzun şifreler kullanma oranlarının da arttığı;

• Yaşları, İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça dosyalarını yedekleme oranlarının da arttığı;

• İnternet kullanım süreleri arttıkça ve akademik başarı düzeyi düştükçe yazışmalarında elektronik imza kullanma oranlarının da arttığı;

• İnternet'e evden bağlanma oranları ve İnternet kullanım sıklıkları arttıkça bilgisayarlarında orijinal yazılım kullanmaya dikkat etme oranlarının da arttığı;

• İnternet'e kafeden bağlanma oranları azaldıkça, evden bağlanma oranları ve İnternet kullanım sıklıkları arttıkça virüs temizleme, casus yazılım önleme vb. programları kullanma oranlarının da arttığı;

• İnternet kullanım sıklıkları arttıkça içerik filtreleme programları kullanma oranlarının da arttığı;

• İnternet'e evden bağlanma oranları ve İnternet kullanım sıklıkları arttıkça kullandıkları programların güncellemelerini yapma oranlarının da arttığı;

• İnternet'e okuldan bağlanma oranları arttıkça bilgisayarın evdeki ortak kullanım alanında bulunmasını isteme oranlarının da arttığı;

• Yaşları arttıkça halka açık yerlerde İnternet bankacılığı yapma oranlarının da düştüğü;

• Başarı düzeyi düştükçe yazışmalarında elektronik imza kullanma oranlarının da arttığı tespit edilmektedir.

Ebeveynlerin;

• Eğitim düzeyleri, İnternet kullanım süresi ve sıklığı, arttıkça bilgisayarında orijinal yazılım kullanmaya dikkat etme; virüs temizleme, casus yazılım önleme vb. programları kullanma; güvenlik duvarı, reklam önleyici vb.

programlar kullanma; içerik filtreleme programları kullanma; izleme yazılımları kullanarak İnternet üzerinde yapılan etkinlikler hakkında bilgi sahibi olma; kullandıkları programların güncellemelerini yapma; geçici İnternet dosyalarını ve Web gezinti geçmişlerini inceleme; herkesin kullanımına açık bir bilgisayardan ayrılmadan önce geçici İnternet dosyalarını ve Web gezinti geçmişlerini silme; E-posta filtreleme yazılımları kullanma; dosyalarını yedekleme; İnternet sitelerine girerken genellikle sık kullanılanlar listesini kullanma; sohbet (Chat) yaparken dosya transferi yapma oranlarının da arttığı; bilgisayarındaki dosyaları paylaşımına açma; halka açık yerlerde İnternet bankacılığı yapma oranlarının da düştüğü;

• Eğitim düzeyleri ve İnternet kullanım süresi arttıkça dosyalarını şifreleme; elektronik imza kullanma; karşılaştıkları hukuka aykırı durumları ilgililere bildirme; oranlarının da arttığı;

• Eğitim düzeyleri, yaşı, İnternet kullanım süresi ve sıklığı arttıkça İnternet üzerindeki hesaplarında kolay tahmin edilemeyecek şekilde karmaşık ve uzun şifreler kullanma; bilgisayarın evdeki ortak kullanım alanında bulunmasını isteme oranlarının da arttığı;

• Eğitim düzeyleri ve İnternet kullanım sıklığı arttıkça halka açık yerlerde İnternet'ten alışveriş yapma oranlarının da düştüğü tespit edilmiştir.

İnternetteki güvenlik ve etik açıdan karşılaşılan problemlere karşı alınan önlemlerin bireyin ailedeki rolüne bağlı olarak değişimi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

• Babalar ve çocukların annelere oranla bilgisayarlarında orijinal yazılım kullanmaya; içerik filtreleme programları kullanmaya; dosyalarını yedeklemeye; yazışmalarında elektronik imza kullanmaya; İnternet sitelerine girerken genellikle sık kullanılanlar listesini kullanmaya; elektronik imza kullanmaya daha çok dikkat ettikleri görülmektedir.

• Çocukların babalara, babaların annelere oranla virüs temizleme, casus yazılım önleme vb. programları kullanmaya; güvenlik duvarı, reklam önleyici vb. programlar kullanmaya; izleme yazılımları kullanarak İnternet üzerinde yapılan etkinlikler hakkında bilgi sahibi olmaya; kullandıkları programların güncellemelerini yapmaya; geçici İnternet dosyalarını ve Web gezinti geçmişlerini incelemeye; herkesin kullanımına açık bir bilgisayardan ayrılmadan önce geçici İnternet dosyalarını ve Web gezinti geçmişlerini silmeye; dosyalarını şifrelemeye; İnternet üzerindeki hesaplarında kolay tahmin edilemeyecek şekilde karmaşık ve uzun şifreler kullanmaya; sohbet (Chat) yaparken daha az dosya transferi yapmaya; bilgisayarın evdeki ortak kullanım alanında bulunmasını istemeye daha çok dikkat ettikleri halka açık yerlerde daha az İnternet bankacılığı yaptıkları ve İnternette daha az alış veriş yaptıkları tespit edilmiştir.

• Babaların çocuklara, çocukların annelere oranla E-posta filtreleme yazılımları kullanmaya; hukuka aykırı durumları ilgililere bildirmeye daha çok dikkat ettikleri; bilgisayarındaki dosyaları daha az paylaşımına açtıkları tespit edilmiştir.

5. İnternet'in Mekan Boyutuna İlişkin Değerlendirmeler

Araştırmanın mekan alt boyutundan elde edilen bulgular doğrultusunda ailelerin % 57.13 ile İnternet'e en çok evden bağlandıkları, bunu %27.23 ile işyerlerinin, %10.04 ile İnternet kafelerin, %3.76 ile okulların izlediği görülmüştür. Bununla birlikte İnternet kafelerden İnternet'e en çok bağlananların çocuklar olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklardan sonra ise en çok babaların İnternet kafeleri kullandıkları ortaya çıkmıştır. İşten İnternet'e bağlanmada babalar, okuldan İnternet bağlanma da ise çocuklar ilk sırada yer almaktadır.

Çocukların İnternet'e bağlandıkları mekanların, çeşitli demografik değişkenler açısından değişimlerinin incelenmesi sonucunda:

• İnternet evden bağlanan çocukların bir seferde İnternet kullanım süreleri incelendiğinde çocukların sadece yaklaşık %5'inin 30 dakikadan daha az İnternet'e bağlı kaldıkları % 8,5'inin 5 saatin üzerinde İnternet'e bağlı kaldıkları; büyük çoğunlunun bir seferde (yaklaşık %80) 1 ile 5 saat arasında İnternet'e bağlı kaldıkları; Bu anlamda İnternet'e evden bağlanan çocukların bağlanmayanlara göre İnternet'e bir seferde bağlı kalma sürelerinin daha fazla olduğu;

• İnternet'e evden bağlanan çocukların sadece %1,5'i ayda birkaç kez İnternet'e bağlanırken yaklaşık %82'sinin günde en az bir kez İnternet'e bağlandığı; bu sonuçlara göre evden İnternet'e bağlanan çocukların yaklaşık %80'i günde en az bir kez 1-5 saat arasında İnternet'e bağlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka deyişle Türkiye de evinde İnternet bağlantısı bulunan her on çocuktan sekizi günde en az bir kez 1-5 arasında İnternet'e bağlandığı;

• Çocukların İnternet'e bağlanma sıkları arttıkça İnternet'e okuldan ve İnternet kafeden bağlanma oranlarının da arttığı;

• Ailenin gelir düzeyi arttıkça çocukların İnternet'e evden bağlanma oranlarının da arttığı;

• Erkek çocukların kızlara göre İnternet kafeleri tercih etme oranlarının daha yüksek olduğu;

• İnternet'e evden bağlanan çocukların daha çok dosya indirme ve müzik dinleme amacıyla İnternet'i kullandıkları; okuldan bağlananların ise eğitim, ders ve araştırma amacıyla kullandıkları; İnternet kafeden bağlanma ile kullanım amaçları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı,

• Çocukların akademik başarı düzeyleri yükseldikçe İnternet'e kafeden bağlanma oranlarının da düştüğü tespit edilmiştir.

Ebeveynlerin İnternet'e bağladıkları mekanların, çeşitli demografik değişkenler ile ilişkilerinin incelenmesi sonucunda aşağıdaki saptamalarda bulunulmuştur.

- Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, yaşları, bir seferde internet kullanım süreleri ve sıklıkları ile evden bağlanma oranları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu; yani evden bağlanma oranları arttıkça bu değişkenlerde de artış görüldüğü;

- Lisansüstü mezunlarının İnternet'e kafeden bağlanma oranların diğer eğitim düzeylerine göre oldukça düşük olduğu; İnternet'e kafeden bağlanan bireylerin genellikle 30 – 60 dakika arasında İnternet'i kullandıkları; ebeveynlerin İnternet kullanım sıklıkları ve yaşları arttıkça kafeden bağlanma oranlarının düştüğü;

- Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça, yaşları azaldıkça İnternet'e iş yerinden bağlanma oranlarının arttığı;

- İnternet'e evden ve iş yerinden bağlanan ebeveynlerin hemen her türlü amaç için İnternet'i kullandıkları; İnternet'e kafeden bağlanan ebeveynlerin ise genellikle bilgi edinme, eğitim/ders/araştırma yapma, vatandaşlık hizmetlerinden yararlanma, bahis oyunları oynama, film izleme, haberleşme, iş ve sohbet amacıyla İnternet'e bağlandıkları belirlenmiştir.

Aile bireylerinin İnternet'e bağladıkları mekanların bireyin ailedeki rolüne bağlı olarak değişiminin incelenmesi sonucunda İnternet'e evden, okuldan ve kafeden en çok çocukların, iş yerinden ise en çok babaların bağlandıkları tespit edilmiştir. Evde bilgisayar için en çok tercih edilen mekanların çocuk odası ve ortak kullanım alanları olduğu tespit edilmiştir.

6. İnternet Kafelere İlişkin Değerlendirmeler

Aile bireylerinin internet kafelere ilişkin görüşleri incelendiğinde, İnternet kafelerde; öğretmen gibi bir danışman bulunması gerektiği; kullanıcıların erişebildiği sitelerin yeterince denetlenmediği; olumsuz arkadaşlık

deneyimlerinin yaşanabildiği; kafelerin çocukların kötü alışkanlıklar edinmesine neden olduğu; genellikle oyun amaçlı kullanıldığı; bireylerin sağlıklı iletişim kurmalarına engel olduğu; akademik başarıyı olumsuz etkilediği görüşlerine katıldıkları belirlenmiştir. Aile bireylerinin en çok benimsedikleri görüş ise İnternet kafelerde öğretmen gibi bir danışmanın bulunması gerekliliğidir. Aile bireyleri kafelerin fiziksel koşullarının insan sağlığına uygun olmadığını; çocukların boş zamanlarını İnternet kafelerde geçirmelerinden tedirgin olduklarını belirtmiştir. Evinde İnternet bağlantısı olan bireylerin İnternet kafelere gitmekten hoşlanmadıkları da araştırmada ortaya çıkan sonuçlardır.

Ayrıca çocukların İnternet kafelerle ilgili olumlu düşüncelerinin ebeveynlere göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle çocuklar ebeveynlere oranla İnternet kafelere daha olumlu bir bakış açısına sahiptirler. Bununla birlikte erkek çocukların kızlara oranla İnternet kafeleri daha olumlu yerler olarak buldukları saptanmıştır. Ayrıca düşük gelir gruplarındaki aile bireylerinin İnternet kafelere bakışlarının yüksek gelir gruplarındakilere göre daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Aşamalı olarak yapılan çoklu ilişki incelemeler sonucunda aile bireylerinin İnternet kafelere ilişkin olumlu görüşlerini yordayan değişkenlerin sırasıyla, psikososyal sorunlar, yaş, iletişim amaçlı İnternet'in kullanımının sağladığı yararlar ve İnternet kullanım süresi olarak belirlenmiştir. Buna göre;

- Bireylerin yaşları ve iletişim amaçlı İnternet kullanımının sağladığı yararlar arttıkça İnternet kafelere ilişkin olumlu görüşlerinin azaldığı;

- Bireylerin İnternet kullanım süreleri ve psikososyal sorunları arttıkça İnternet kafelere bakış açılarının daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında çocukların ve ebeveynlerin İnternet kullanımlarına ilişkin iletişim, sağlık, mekan, güvenlik ve etik alt boyutlarına yönelik olarak sonuçlar çıkartılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

1. Yapılan incelemeler sonucunda ebeveynlerin okuma-yazma oranları her ne kadar yüksek olsa da annelerin eğitim düzeylerinin, babalardan daha düşük olması, annelerin İnternet'i babalardan ve çocuklardan daha az kullanması kadınların İnternet'i erkeklere göre daha az kullanması gibi nedenler göz önüne alındığında annelerin İnternetteki bazı içerik ve teknolojileri güvenlik ve etik açısından babalara ve çocuklara göre daha az tehlikeli görmesinin altında yatan neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle annelerin siber farkındalık bilincini geliştirmesinin yolları aranmalıdır. Annelerin eğitim düzeylerinin düşük olması ülkemizin büyük sorunlarından bir olan kız çocuklarının okula gönderilme oranlarının düşük olmasıyla da ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öncelikle ülkemizde kız çocuklarının okula gitme ve eğitime devam etmelerini teşvik eden projeler geliştirilmesine ya da mevcut projelere verilen desteğin artırılmasına, bu konuda kamuoyu oluşturulması için gerekli politik mekanizmaların işletilmesine gereksinim vardır.

2. Araştırmada hem ebeveynlerin hem çocukların gerek fizyolojik ve gerekse psikosozal sorunlar açısından bilgi ve önlem alma düzeylerinin çok yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle sağlıklı İnternet/bilgisayar kullanımı ile ilgili anne-baba eğitimine önem verilmeli, sağlıklı bilgisayar kullanımıyla ilgili fiziksel koşulların düzenlenmesi ve ergonomik oturuş biçimi ile ilgili broşürler hazırlanarak, özellikle kamu kuruluşlarında muhtelif yerlerde fotoğraflarla ergonomik oturuş biçimini gösteren panoların kullanılmasının teşvik edilmesi gibi yapılanmalara gidilmelidir. Bu bağlamda çocukların bu konuda eğitimlerini sağlamak için özellikle ilk ve ortaöğretimde mevcut teknoloji ve medya kullanımı derslerinde konuya gereken ilginin gösterilmesi sağlanmalı, derslerin zen-

ginleştirilmesi için bu derslerin mevcut programlarının gelişmeler doğrultusunda dinamik olarak güncellenmesini sağlayan yapılanmalara gidilmelidir.

3. Araştırmada ortaya çıkan önemli sonuçlardan birisi de yetişkinlerin iletişimde en çok kullandıkları teknolojinin cep telefonu; çocukların iletişimde en çok kullandığı teknolojinin ise İnternet olduğunun tespit edilmesidir. Bu durum ebeveynlere erişmenin en kolay yolunun mobil teknolojiler olduğunun açık bir göstergesidir. Bu bağlamda çocuklar yetişkinliğe doğru adım attıkça cep telefonunu daha çok kullanmaya başlamakta ve iletişimde mobilite daha popüler hale gelmektedir. Özellikle günümüzde üçüncü nesil cep telefonları ve PDA (Personel Digital Assistant)'ların da popüleritesinin artması nedeniyle ebeveynlerin siber farkındalık ve sağlıklı teknoloji kullanımları ile ilgili eğitimlerinde bu teknolojilerin kullanılmasını sağlayan ülke çapında projeler gerçekleştirilmesine gereksinim vardır.

4. Araştırmada çocukların hem annelerden hem de babalardan internette güvenlik ve etik açısından maruz kaldıkları tehlikelerin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Özellikle bilişim suçları, şiddet ve terör, pornografi, çocuk istismarı gibi konularda yasal tedbirlerin alınması yaptırım gücü yüksek cezaların verilmesi, kurumsal anlamda sıkı teknik önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda 23 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe giren "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (No: 5651)", intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu madde kullanımının kolaylaştırılması, müstehcenlik, fuhuş ve kumar içerikli sitelerin yayınına engelleme konusunda önemli bir adımdır. Dahası bilgi ve içerik sağlayan sitelerin yayınladıkları her türlü içerikten sorumlu tutulmaları da sevindirici bir gelişmedir.

5. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların İnternet'i en çok görüntülü ve sesli iletişim kurmak amacıyla kullandıkları, psikosozal sorunlar içinde MSN açık olmadığı zamanlarda bireyin ken-

dini huzursuz hissetmesi konusunun ön plana çıkması, çocukların iletişimde en çok İnternet'i tercih etmeleri, öte yandan İnternette gezinirken en çok karşılaşılan sorunların başında şiddet, terör ve pornografik içeriklerin gelmesi ve çocukların evden İnternet'e bağlanma oranlarının yüksek olması gibi nedenler göz önünde bulundurulduğunda:

a. Çocukların evden İnternet'e bağlanmaları ane-baba kontrolünde olmalıdır.

b. Evde bilgisayarın ortak kullanım alanlarında bulunması sağlanmalı; İnternet'e bağlanma ve bilgisayar kullanma sürelerine sınırlandırma getirilmelidir. Gerekirse çocuk ve aile arasında İnternet kullanım sözleşmesi tarzında bir belge hazırlanarak kararlılıkla uygulanmalıdır.

c. Çocukların İnternet üzerinden kimlerle tanıştığı ve görüştüğü takip edilmeli, filtreleme programları ve çocukların İnternette yaptığı bağlantıların günlüklerini tutan programlardan yararlanılmalı; bu tür programların kullanımının teşvik edilmesi için seminerler yapılmalıdır,

d. İlgili bakanlıklar bünyesinde İnternet adabı, İnternette güvenlik ve etik ile ilgili bilgi, yardım ve desteğin sağlandığı web portalları hazırlanmalı, bu konuda var olan web sitelerinin çeşitli medya kanalları yardımıyla reklamı yapılarak kullanımının yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

6. Araştırmada hem ebeveynler hem çocuklar açısından öne çıkan sonuçlardan bir tanesi İnternet'in Türkçenin düzgün kullanımını engellemesi konusudur. Bu nedenle çocuklarda İnternet adabı kültürünün yerleştirilmesi için okul ve ailede eğitimlere gereksinim duyulmakla birlikte bu konuda yapılabilecek yasal ve teknik önlemlerin alınması sağlanmalı; İnternet içeriklerinin Türkçenin düzgün kullanımına uygunluğunu denetleyen mekanizmaların kurulması sağlanmalıdır.

7. Güvenlik açısından ortaya çıkan sorunların başında lisansız yazılım kullanma ve bilgisayar virüsle-

ri gelmektedir. Bunun nedeni lisanslı yazılımlarının çok pahalı olmasının yanı sıra lisanslı yazılım kullanma kültürünün ülkemizde yerleşmemiş olmasıdır. Bu nedenle ülkemizde bilişim yazılımları sektörünün geliştirilerek bir rekabet ortamının oluşturulmasına ve ucuz lisanslı yazılım kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

8. Ayrıca ebeveynlerin İnternet kullanım süreleri ve sıklıkları arttıkça aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı ve çevrenin bilgisayar başında çok vakit geçirdiklerinden şikayetlerinin artması, yine İnternet kullanım süre ve sıklıklarına bağlı olarak fizyolojik ve psikososyal sorunların artması gibi nedenler, ailelerin İnternet kültürünü sosyal yaşamla bütünleştirmekte sorunlar yaşandığını gözler önüne sermektedir. Her ne kadar ülkemizde çok konuşulmasa da ilgili alanyazın incelemesinde İnternet bağımlılığının dünyada pek çok ülkenin sorun yaşadığı bir konu olduğu ortaya çıkmıştır. Sağlıklı bir toplumsal yapının tesis edilmesi, bireyler arası iletişimin sağlıklı olması hem fiziksel hem de psikolojik açıdan sağlam bireyler yetiştirilmesi ile olanaklıdır. Sosyal etkinlikler ve hobi faaliyetleri ailelerin yaşamında büyük önem taşımaktadır. Hızlı yaşam temposu içinde hem yetişkinlerin hem çocukların toplumsal kaynaşmayı sağlayacak sosyal etkinlikler içinde olması sağlanmalıdır. Bu amaçla;

a. Teknoloji ile daha çok çalışmak yerine daha kısa süreli ancak verimli çalışmanın yolları araştırılmalı, bu konuda yapılacak araştırma projelerine destek verilmeli ve bunun Türk toplumunun yaşam tarzı ile entegrasyonu sağlanmalıdır.

b. Araştırmada özellikle babaların işyerinden mesai saatleri içinde İnternet'e bağlanma oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenle iş yerlerinde belirli zaman dilimlerinde İnternet kullanımının kısıtlanmasına ya da bireylerin molalar vererek verimli çalışmalarına olanak tanıyan yapılanmalara gidilmelidir.

9. Araştırmada çocukların İnternet kafeden İnternet'e bağlanma oranları arttıkça İnternet'teki kimliği

belirsiz kişilerce şahıslarına yönelik hakaret, tehdit veya ahlaksız teklifle karşılaşma oranlarının arttığı görülmüştür. Aile bireylerinin İnternet kafelere ilişkin görüşleri incelendiğinde, İnternet kafelerde; öğretmen gibi bir danışman bulunması gerektiğine olan inançlarını vurgulamaları ön plana çıkmaktadır. İnternet kafelerde kullanıcıların erişebildiği sitelerin yeterince denetlenmediği görüşünün hakim olması; kafelerin çocukların kötü alışkanlıklar edinmesine ve çocukların akademik başarılarının düşmesine neden olduğuna ilişkin bir kanının ebeveynlerde oluşması; ailelerin çocuklarının İnternet kafede geçirdiği vakitlerde tedirgin olmaları gibi etmenler de göz önünde bulundurulduğunda toplumumuzda gün geçtikçe yeri ve önemi artan toplumun sosyal yapısını ve ilişkilerini etkileyen, ekonomik doğurgularının yanı sıra kültürel değerleri de etkileyerek toplumsal dönüşümü hızlandıran İnternet'in vazgeçilmez mekanı olan İnternet kafelerin içinde buldukları konumdan birer eğitim, kültürel etkinlik ve diyalog merkezleri haline getirilmesini sağlamak için projeler geliştirilmeli ve geliştirilmesi teşvik edilmelidir. İnternet kafelerin ıslahına yönelik bu tür projelerde annelerin katılımının sağlanmasına ve

süreçte aktif rol almalarına olanak tanınmalıdır. Ayrıca araştırmada aile bireyleri tarafından en çok benimsenen görüş, İnternet kafelerde öğretmen gibi bir danışmanın bulunması gerektiğidir. Bu nedenle internet kafeler için geliştirilen projelerde bu konudaki bilincin artırılmasına vurgu yapan projeler özellikle teşvik edilmelidir.

10. Bir ülkenin bilim ve teknolojik alanda gelişim kaydetmesi pek çok faktöre bağlı dinamik ve karmaşık bir süreçtir. Teknoloji toplum entegrasyonunun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi bu konuda geniş çaplı bilimsel ve teknolojik hedeflerin belirlenmesi kapsamlı politikaların geliştirilmesiyle sağlanabilir. Türkiye'de İnternet kullanan ailelerin profillerinin betimlendiği bu çalışmada iletişim, sağlık, güvenlik ve etik, mekan alt boyutlarında bazı sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümü için öneriler geliştirilmiştir. Bu çalışmada geliştirilen önerilerin sağlıklı bir şekilde uygulanması, yukarıda belirtilen nedenler de göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizde bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişmeler konusunda kısa ve uzun vadeli politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arnas, A. Y. (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, Volume 4, Issue 4, 59-66 URL: <http://www.tojet.net/volumes/v4i4.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2007.
- Baran, A.G.& Kuloğlu, C.(2001). İnternet Kafelerdeki İnternet Kullanımı ve Sanal-Sosyal İlişkiler: Ankara Örneği. *Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu*, Ankara.
- BBC News, (2006). British Broadcasting Corporation. Erişim Adresi: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/sci/tech/329688.stm>, Erişim Tarihi: 21.02.2006.
- Bölükbaş, K. (2005). İnternet kafeler. Ahmet Tarcan (Edt).İnternet ve toplum Ankara: Anı Yayıncılık
- Dainoff, M., (2000). Safety and health effects of the video display terminal, in *Patty's Industrial Hygiene*, R. Harris, L., (Edt). John Wiley and Sons, Inc.
- Deryakulu, D.& Eşgi, N. (2001). İnternet kafelerin ortam ve kullanıcı profili. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5, 52-60.
- Grandjean, E., (1987). *Ergonomics in computerized offices*. London: Taylor & Francis.
- Güler, A.D. & Eroğlu, E (2003). İnternet Kafe Müşteri Profili: Eskişehir Örneği. *I.Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansı*, İstanbul.
- Güçlü, A. (2006). "İnternet melek mi, şeytan mı? Milliyet <http://www.milliyet.com.tr/2006/03/18/yazar/guclu.html>, Erişim Tarihi: 04.03.2007
- Harris, C. and L. Straker (2000)., Survey of physical ergonomics issues associated with school children's use *International Journal of Industrial Ergonomics*, 26, 337-346.
- Hickey, Mary. (1999). "Mom, My Back Really Hurts: Computer Use and Heavy Backpacks are Taking a Toll on Kids," *Business Week*, 16(8), 3642, 115.
- Huck, S. W. (2000). *Reading statistics and research*. New York: Addison Wesley Longman.
- Jacobs, K.(2002). Children's computer use and musculoskeletal discomfort. *Work*, 18(3).
- Kalman, E. A., Grillo, J. P. (1996). *Ethical decision making and information technology*. New York: McGraw-Hill.
- Kidder, R. M. (1999). Six trends for our moral future. Erişim Adresi: <http://www.globalethics.org/newline/members/issue.tpl?articleid=03230019014377>. Erişim Tarihi: 07.03.2007
- Moble, M., & Wilson, M. (1998). Cultural aspects of Internet usage: A preliminary inquiry. *Educational Technology, Research and Development*, 46 (3), 109-113.
- National Research Council.(2001). *Musculoskeletal disorders and the workplace: Low back and upper extremities*, ed. National Research Council Washington, D.C.: National Academy Press.
- NetRatings Australia (2005). Internet use in Australian homes. s.17-18. Erişim adresi:<http://www.acma.gov.au/webwr/aba/about/recruitment/kidsonline.pdf> Erişim Tarihi: 04.03.2007
- Oates, S., Evans, G. W., & Hedge, A. (1998). An anthropometric and postural risk assessment of children's school computer work environments. *Computers in the Schools*, 14(3/4), 55-63.
- Pallant, J. (2001). *SPSS survival manual*. Maidenhead, PA: Open University Press.
- Reinhardt, A (2001). The McDonald's of net access?. *Business Week International Edition*, Sayı 3740, s. 13.

Saito S, Piccoli B, Smith MJ, et al. (2000). Ergonomic guidelines for using notebook personal computers. Technical Committee on Human-Computer Interaction, International Ergonomics Association. *Ind Health*; 38: 421-434.

Senemoğlu, N. (1998). Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara: Özsen Matbaası

Sheddy J.E. (1992). VDTs and vision complaints: a survey. *Information Display*, 4(5), 20-23.

Sullivan M. (1989). Video display terminal health concerns. *AAOHN J*; 37: 254-257

Sendag, S. & Odabasi, H. F. (2006). Internet ve çocuk: Etik bunun neresinde?(Internet and the child : where does ethics lie?) Proceedings of the 6th International Educational Technology Conference (pp. 1508-1515). Famagusta, Turkish Republic of Northern Cyprus, 19-21 April.

Vibert, R. (1999). Chernobly virus damage report. *Virus News*. 4(5), 1-2. ErişimAdresi:[https://www.sss.ca/sensible/home.nsf/htmlmedia/vnmay99.pdf/\\$file/vnmay99.pdf](https://www.sss.ca/sensible/home.nsf/htmlmedia/vnmay99.pdf/$file/vnmay99.pdf), Erişim Tarihi: 20.02.2006.

Williams, I. (2002). Is there are need for ergonomic interventions and education in middle school? (submitted for publication)

Woodard E.H. ve Gridina N. (2000). Media in the home. The Fifth Annual Survey of Parents And Children. Erişim Adresi:http://www.annenbergpublicpolicy-center.org/05_media_developing_child/mediasurvey/survey7.pdf Erişim tarihi: 04.03.2007

Yıldız, M.(2002). Bir kamu politikası aracı olarak internet kafeler. *Amme İdaresi Dergisi*, 35 (2), ss.77-92.

Erişim Adresi: <http://www.edevlet.net/eTurkiye/internetkafeler.pdf>, Erişim Tarihi: 04.03.2007

Yıldız, C. ve Bölükbaş, K.(2005). İnternet kafeler, gençlik ve sosyal sapma. Ahmet Tarcan (Edt).İnternet ve toplum Ankara: Anı Yayıncılık.

Zandvliet, D. and Straker, L. 2001, Physical and psychosocial aspects of the learning environment in information technology rich classrooms, *Ergonomics* 44(9), 838-857.

